

At leve med vandet

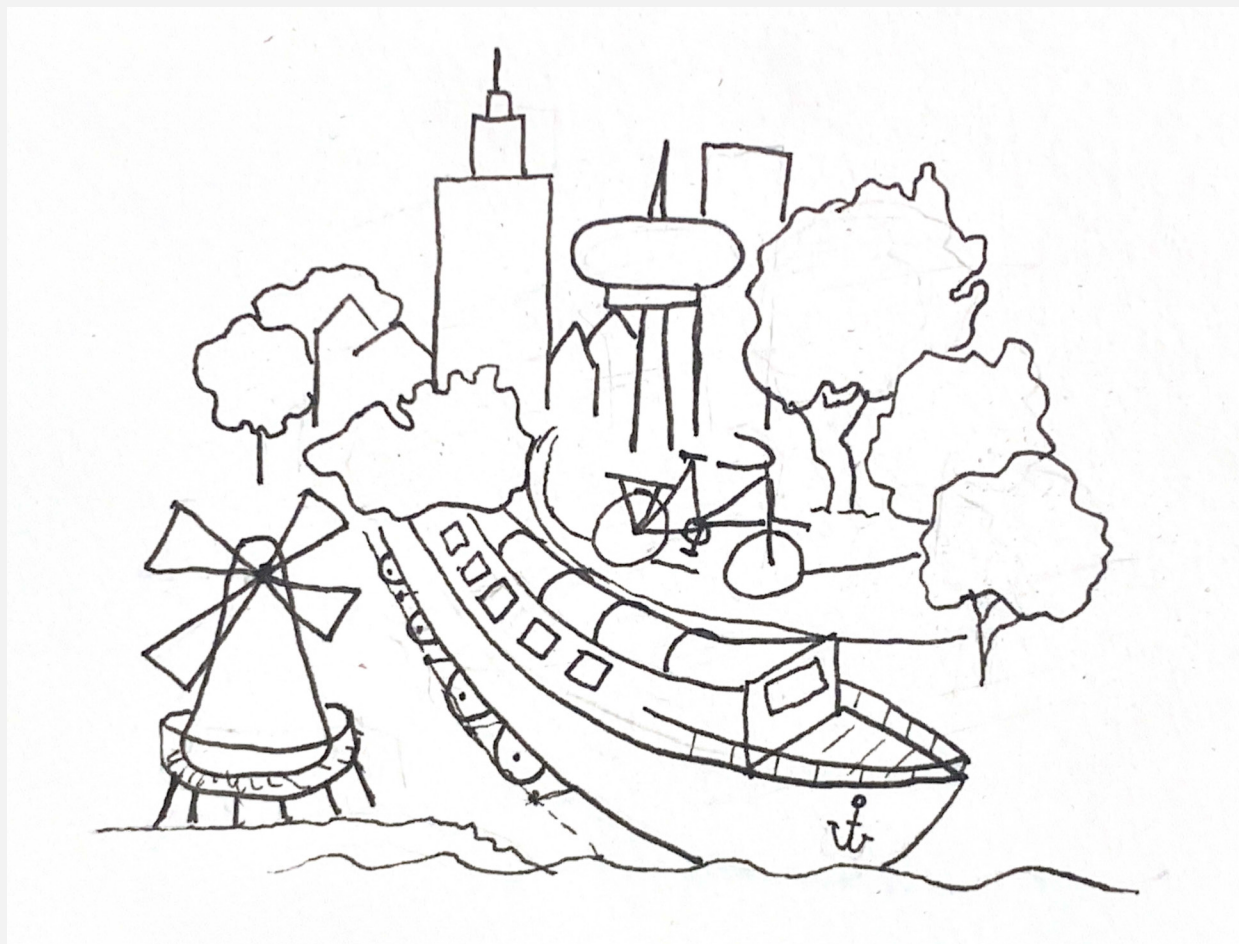


Illustration: Adam Andersen

FLS REJS
Holland
Juli 2025

INDHOLDSFORTEGNELSE

Introduktion.....	1
Program.....	2
Kontekst.....	2
Det Grønne Hjerte.....	3
Rute og formål.....	4
Beretninger & Take-Aways.....	5
Cathrine.....	5
Sarah.....	6
Adam.....	7
Emil.....	8
Ida.....	9
Sponsorer.....	10
Kilder.....	10

Introduktion

af Ida Svensson Levin, forperson

Årets rejse gik til Holland, med base i Rotterdam. Beslutningen blev taget baseret på de mange, mange inspirerende projekter spredt udover hele landet. Med en helt unik infrastruktur mellem de fire største byer, som udgør Randstad-området (det vestlige Hollands netværk af storbyer), var det muligt at rejse forholdsvis hurtigt rundt, og se mange projekter i løbet af de fem hele dage, vi havde til rådighed.

Herunder kan du finde vores program for turen samt vores Landskabsarkitekt-Take-Aways fra besøget når vi svarer på følgende spørgsmål:

Hvad overraskede dig mest ved Holland?

Hvad tager du med hjem?

Hvad var højdepunktet?

Et særligt tak til studerende og REJS-medforperson Sarah Timmermann.

Tak til Danske Landskabsarkitekter for støtten.

Program

søn 20. – søn 27. juli

Det var et pakket program! Vi var både i Amsterdam, Leiden, Katwijk, Rotterdam og Utrecht. Vi kom desværre ikke længere sydpå til øvrige storbyer som Eindhoven og Breda, men vi fik trods alt et godt blik ind i Vest-Hollands infrastruktur.

	SØN 20. JUL	MAN 21. JUL	TIR 22. JUL	ONS 23. JUL	TOR 24. JUL	FRE 25. JUL	LØR 26. JUL	SØN 27. JUL
AM			Markedsdag ved Blaak + sightseeing		Cykeltur gnm. Rotterdams havnemiljø med tegneøvelser		Dagstur til Leidens Hoffes .	
PM		Adam's byvandring gennem Rotterdam	Delfshaven -område Sightseeing på cyklerne	Dagstur til Utrecht , hvor vi skal mødes med OKRA (kl. 14:00) og se <u>Catharijnsingel</u>	Botanisk have med guide Cykeltur gnm. Rotterdam med tegneøvelser		Tur til Katwijks Coastal Defence	
EVE	Afg. CPH (20:50) → AMS (22:20)	Fælles-spisning på Bazaar		<i>Fortsat fritid i Utrecht</i>			Fælles-spisning på O'Pazzo	Afgang AMS (18:55) → CPH (20:20)

Kontekst

Storby-netværket i Holland kaldes **Randstad-området**, og består primært af de fire storbyer Amsterdam, Rotterdam, Haag og Utrecht– hver især med et indbyggerantal omkring på størrelse med Københavns.

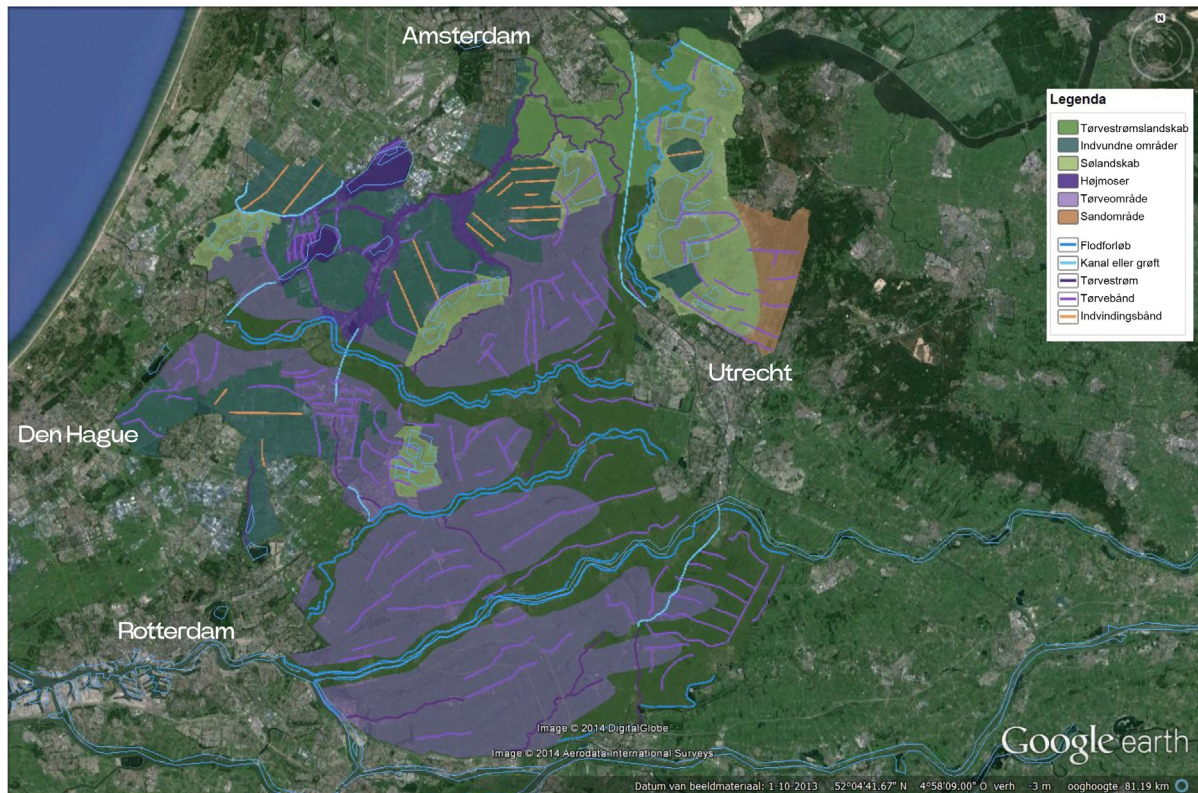
Samtidigt med at Hollænderne i høj grad prioriterer det grønne, cykel-centrerede bymiljø (særligt i Amsterdam Øst), udvikler storbyerne sig også utroligt hurtigt.

Flere af storbyernes ikoniske skylines kommer til at ændre sig betydeligt i løbet af de næste fem år– og flere har allerede ændret sig markant over de sidste ti år!

th: Rotterdam i hhv. 2010 og 2023 (LivinAWestLife, 2024)



Det Grønne Hjerte



Det Grønne Hjerte omgivet af de fire største Randstad-byer (*Stichting Groene Hart, n.d.*)

I midten af det C-formede Randstad-område ligger det Grønne Hjerte (*Het Groene Hart*), hvor et åbent, klassisk hollandsk landskab ligger i kontrast til de fire storbyer.

Det kan hurtigt opleves ved en 20 minutters togtur mellem to Randstad-byer; som et kulisse-skift, trækkes byen tilbage mens et sublimt, fladt landskab strækker sig så langt øjet kan se.

Karakteristika inkluderer små parceller (mindre matrikler) med talrige grøfter, kajer, diger, landsbyklynger, gamle landsby-centre, bugtende tørvefloder, husdyr, (eng)fugle og nogen gange kan man være heldig at få øje på spredte rørskov og moser – men for det meste får man øje på de 65 % af det Grønne Hjertes landareal, som er landbrugsjord.

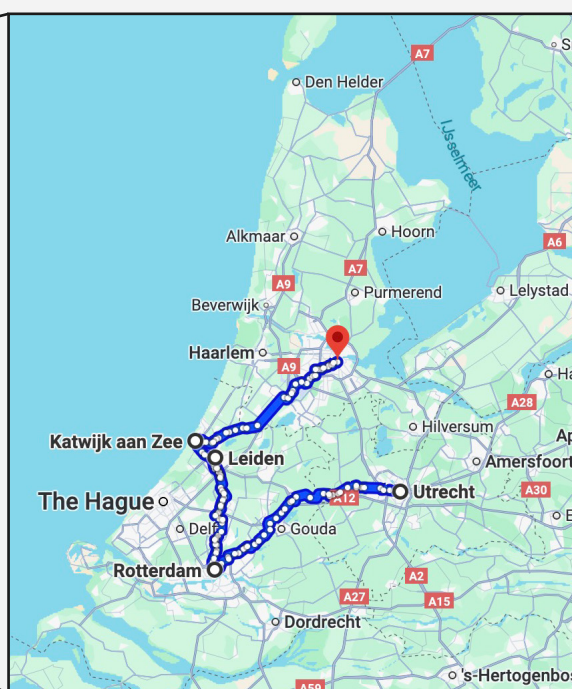
Omend det Grønne Hjerte rummer en utroligt vigtig indsats for bl.a. samkoblingen af Natura 2000 naturområder, forøgelse af biodiversitet og at hylde landets kulturhistorie – så er der, som i Danmark, et modstridende element i form af landbruget. I Hollands tilfælde ligger problematikken mere specifikt i, at nutidig landbrugspraksis fremmer jord-indsynkning, reducerer biodiversiteten og truer landskabskvaliteten.

I denne omgang drog vi ind til perlerækken af Randstad-byer, i et forsøg på at undersøge, hvordan *det Grønne Hjerte* siver ind i det urbane netværk. Vi brugte hele dage i hver af de største byer undtagen Haag, og ved tilføjelse af den mindre storby Leiden.

På de næste sider kan du læse REJS-udvalgets enkelte oplevelser og Take-Aways fra at besøge Randstad-området.



Provinser i Holland (Alphathon, 2010)



Vores rute over dagene

Beretninger & Take-Aways

Cathrine

Hvad overraskede dig mest ved Holland?

At landet er så fladt, og hvor meget vand der er i byerne og i landskabet. Det er helt tydeligt, at vandet har en stor betydning for hollænderne, men også er en trussel.

Der er diger, sluser, dæmninger for at beskytte landet, og kanaler og vindmøller for været et økonomisk grundlag i landbruget.

Kanalerne i byerne i dag er med frodige grønne sider, med broer hen over og huse langs med. Men caféer helt nede i vandkanten. Og mange husbåde og kanalunderfarter, hvorfor byerne ses fra vandsiden.

Hvad tager du med hjem?

At gøre vandet til en aktiv i byerne. Det skaber et andet rum som både er utilgængeligt (dermed luft og ro) og et sted til aktiviteter med både. Det gør man bevæger sig rundt på en anden måde, fordi man skal krydser broerne, og ikke bare kan gå i en lige linje igennem byen, så man “snor” sig igennem.

Deres brug af belægninger. De har teglklinker lagt i sildeben eller “lige rækker”. Det skaber en varme, et farvespil og en klassisk stil, som passer til deres arkitektur. Brugt på veje og fortove, hvor de så er lagt i hvert deres mønster.

Deres brug af træer og beplantning. De værner virkelig om deres store, gamle træer. Det skaber et godt liv i byerne.

Hvad var højdepunktet?

Højdepunktet var at gå på opdagelse i Utrecht. En hyggelig by, hvor kanalerne rundt om er bevaret eller genanlagt.

Inde omkring domkirken, var der mange forskellige belægninger, som vi tænkte måtte have en betydning, og langsomt opdagede vi ligheder med domkirken og belægningens mønster og steder hvor domkirken var uafsluttet, og fik dannet en historie om stedet.

Efterfølgende undersøgte vi historien, og vi havde mere eller mindre fundet frem til den ved at se på domkirken, belægning og et simpelt kort.



Foto fra Rotterdams *Het Park*

1. Hvad overraskede dig mest ved Holland?

De mange cyklister overalt og den vildt gode infrastruktur for cyklister.

De store parker midt i byen

Det var billigere at handle ind end forventet.

2. Hvad tager du med hjem?

Rotterdam er en okay gå-venlig by, men der er stadig flest gader egnet til bilerne. Selve byen har meget sær og spændende arkitektur.

Rotterdam har spændende parker og museer at byde på.

Der sker mange ting på en tegnestue på én gang.

3. Hvad var højdepunktet?

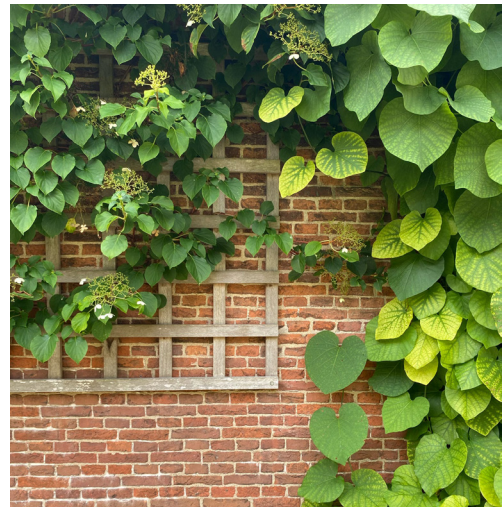
Dagstur til Utrecht med besøg hos tegnestue og fri leg bagefter i den hyggelige lille by

Adam

Hvad overraskede dig mest ved Holland?

1. At der ikke var lige så mange kanaler som jeg havde forestillet mig – jeg troede, der ville være kanaler ca. hver anden gade –mere som “Nordens Venedig”. Men her har man måske givet plads til, at infrastrukturen også skulle udvikle sig.

Kanalerne gav trods alt noget alternativ at se på, og det var rart at have vandet tæt på, helt inde i byen. Specielt efter oplægget fra OKRA om dets nedkølede effekt og boost for biodiversiteten– vi så også meget anden beplantning tæt på vandet ved de “bløde” vandkanter samt store fugle (f.eks. hejren). Det var rart at se noget andet end måger!



Gård-facade i en af Leidens Hofjes

2. Det overraskede mig også, at mange af skyskraberne i Rotterdam faktisk har en personlighed og kan have smukke facader– modsat i Danmark, hvor der er en minimalistisk ‘copy and paste’-tendens uden særlige karakteristika.

3. Cykelstierne var desuden mere udviklede end forventet. Der er god plads til cyklisterne, og de prioriteres tydeligt over biltrafikken – i højere grad end i Danmark, selvom Danmark ellers ofte betegnes som et cykelland.

4. Hvor grønt der var – der var plads til træerne, og der var endda mange ældre træer, mange facader var grønne og de mindste steder, som ikke havde en direkte funktion, fik lov til at forblive grønne – også bare som en lille græsplæne. Det grønne blev faktisk prioriteret før de menneskelige behov.

Hvad tager du med hjem?

Gode oplevelser. Alternative måder at opbygge byrum på, med andre prioriteringer som cyklister. Et syn på naturen som hjælpemiddel. En masse tulipanløg.

Hvad var højdepunktet?

1. Hvor åbne og imødekommende mennesker var –der var mange, som oprigtigt gerne ville have en samtale selvom man er fremmed for dem og ikke taler deres sprog. Jeg fik måske en ven at besøge i fremtiden. :)

2. Utrecht – en rigtig idyllisk sommerferie by, og et fantastisk besøg hos OKRA, som kunne give os et andet lands perspektiv på byplanlægning.

3. Leiden– at udforske de gamle “hofjes” og at besøge Europas ældste botaniske have.

Emil

Hvad overraskede dig mest ved Holland?

Hvor meget grønt der faktisk var i bymiljøet. Både træer og stauder.

Hvordan bymiljøet var så forskelligt, og hvordan det ændrede vores opfattelse af hvad hyggelige omgivelser var.

Hvad tager du med hjem?

Nogle af de beplantnings-teorier vi hørte fra guides i både botanisk have, men også fra OKRA.

En masse inspirationsbilleder.

Hvad var højdepunktet?

Besøg hos OKRA

Guidet tur i Rotterdams botaniske have

Generelt bare dagsturen til Utrecht



Foto fra vores besøg hos OKRA i Utrecht

Hvad overraskede dig mest ved Holland?

Hvor langt foran de er ift. store, gamle træer i alle byernes centrum.

Randstad-området (det vestlige Hollands netværk af storbyer) har alle gamle træer, der indgår som et kerne-aspekt af byernes identitet – selv i Rotterdam, som efter bombarderingen i 1940 måtte “starte forfra”.

Hvad tager du med hjem?

Det er som om, det går lidt hurtigere i Holland. Det kan være, at de har startet processen tidligere end i Danmark, eller fordi de har flere ressourcer at trække på. Uanset, er jeg blevet inspireret til at just do it – og sætte undskyldningen om besvær på pause.

Lige fra de helt små indgreb, som initiativ til at begrønne sin facade som privatpersoner, eller enorme indgreb, som at omlægge hele motorveje til kanaler – så er hollænderne fremme i skoene. Særligt når det kommer til at se problematikken i øjnene og være modige nok til *at starte forfra*. Det spiller ind i princippet om, at det godt nok koster mange penge i starten – men er det reelt *dyrt* i sammenligning med flere års lappeløsninger?

Med fire storbyer i perlerække under hurtig udvikling, og med flere *up and coming* – mon ikke det skyldes mere end blot ressourcer, men også indstilling og prioritering. Jeg tror helt klart, at vi som fagfolk i Danmark skal undersøge, hvad de gør anderledes.

Hvad var højdepunktet?

Leidens hofjes, Utrechts kanalmiljø, Rotterdams mennesker og muligheder samt Amsterdams infrastruktur – og Katwijks vind i håret.



Foto fra hotellet af Rotterdams skyline – og bytræer!

Sponsorer

Et stort tak går ud til vores kære sponsorer som gjorde denne rejse mulig.

Danske Landskabsarkitekter

Havekulturfonden

DM

Tidsskriftet Landskab

IDA

Kilder

Alphathon (2010) *Map provinces Netherlands-en.svg* [SVG-kort]. Wikimedia Commons. Uploadet 29. august 2010 under licens Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

LivinAWestLife (2024) *Rotterdam, the Netherlands (2010 vs 2023)* [Billede] Reddit. r/skyscrapers. Indsendt 1. februar 2024. Tilgængelig ved URL.

Stichting Groene Hart (n.d.) *Kwaliteitskaart: Deelgebieden Groene Hart* [Kort]. Stichting Groene Hart. Tilgængelig via: [Groenehart.info/kwaliteitskaart](https://groenehart.info/kwaliteitskaart) (hentet 24.08.2025).

Skrevet & kurateret af

Ida Svensson Levin